

Nekrológ

Aurélien Sauvageot
1897–1988

Gyásza van a magyar nyelvtudománynak és különösképpen a hungarológiának: 1988. december 5-én a dél-franciaországi Aix-en-Provence-ban 91 éves korában elhunyt Aurélien Sauvageot professzor, a külföldi magyarságtudománynak egyik legnagyobb és szinte az utolsó pillanatig tevékenykedő alakja.

Miután az utóbbi másfél évtizedben örvendetesen megnőtt csaknem az egész világon a hungarológiát oktató egyetemek és főiskolák száma, és – ugyancsak örvendetesen – új hungarológiai központok, közösségek jöttek létre, ismét felvetődött a kérdés: mit kell hungarológián érteni? Azt szinte mindenki elfogadja, hogy a korábbi „nyelvi–irodalmi” modellt szélesíteni kell, de hogy meddig, mely tudományágakkal bezárólag és hogyan, milyen alapon stb., abban már nagyon eltérőek a nézetek. Egy viszont tagadhatatlan: Aurélien Sauvageot már a húszas-harmincas évektől a tágabb értelemben vett hungarológiát képviselte és művelte, mégpedig kivételes képességekkel, kivételes tenni akarással és hasonló eredményességgel. Ilyenformán „a hungarológus” mintaképének tekinthetjük.

Sauvageot professzor immár egy hosszú és teljes élettel igazolta azt, amit 1964-ben az Eötvös Loránd Tudományegyetem ünnepi közgyűlésén, díszdoktorrá avatása alkalmából mondott: „Most, hogy annyi esztendő fizikai, bár korántsem érzelmi távolléte után ismét Önök között vagyok, újra áthat a magyar kultúra egész vonzóereje, és újra elfog az elégedettség jóleső érzése is: ime nem volt haszontalan, hogy amint számomra adatott, egész pályámat e kultúrának szentelhettem.” Hogy mindez megadatott számára, azt nem kismértékben emberi, tudósi és oktatói képességei, sajátos vonásai tették lehetővé: a más, köztük mindenekelőtt a finnugor nyelvek és kultúrák iránti vonzódás; szenvedélyes tudományszeretet; kiemelkedő problémalátás és -érzékenység; erős kritikai érzék és kritizáló hajlam; ötletesség, mindig újra törekvés; az elméletek, az általános nyelvészet iránti érdeklődés és ugyanakkor a gyakorlatnak, a nyelvhasználat vizsgálatának az előtérbe helyezése; az életnek – a nyelvi életnek is – a maga teljességében, bonyolultságában való szemlélete; nem mindennapi irodalmi és stílus-érzék.

Továbbá Aurélien Sauvageot életútja is úgy alakult – vagy talán inkább ő maga úgy alakította –, hogy a hungarológiánál maradván, egy életen át foglalkozhatott a magyar nyelvvel, irodalommal, történelemmel, a széles értelemben vett magyar kultúrával. Az École Normale Supérieure elvégzése után 1923-ban fiatal tanárként Magyarországra jött, és ettől kezdve nyolc éven át a hallgatók százait tanította a francia nyelv és kultúra ismeretére az Eötvös Kollégiumban és a Bölcsészettudományi Karon. Közben azonban egyrészt a Párizsban, majd Stockholmban, Uppsalában és Helsinkiben – Antoine Meillet biztatására – megkezdett finnugor nyelvészeti tanulmányait folytat-

ja, másrészt tudatos készüléssel kitűnően megtanul magyarul. Hogy mit kapott Magyarországtól, a magyar nyelvészeketől, arra így emlékezett vissza említett beszédében: „Életem végéig nagy szerencsének fogom tekinteni azt, hogy olyan emberek tanításából okulhattam, mint Gombocz Zoltán, Szinnyi József, Munkácsi Bernát, Melich János és annyian mások, nem is szólva azokról, akiknek ma is folyó munkássága eligazít. Hadd szóljak régi barátomról, Pais Dezsőről, hadd említsem Bárczi Géza, Kálmán Béla, Lakó György, Fokos Dávid, Beke Ödön professzorok nevét, és persze Németh Gyulát, Sebestyén-Németh Irént, Ligeti Lajost – és annyi-annyi más tudósról is szólhatnék, akiket sajnos nem tudok most mind felsorolni, de akikre annyit gondoltam az elmúlt évek során. Mert el sem tudom számlálni, hány gondolatom köszönhető az ő ráhatásuknak.” 1931-ben, hazatérte után az École des Langues Orientales-on újonnan felállított finnugor tanszékre – amelynek feladata a magyar, a finn és az észt nyelv oktatása lett – őt nevezték ki professzornak. Harminchat éven át, 1967-ig adott itt elő nyelvünkről, irodalmunkról, kultúránkról, közben szoros kapcsolatot tartva fenn a magyarországi tudományossággal, a magyar szellemi élettel és folytatva korábbi magyar nyelvészeti és egyéb, a hungarológia körébe vágó munkásságát. Ez utóbbi nem szakadt meg nyugalomba vonulása után sem, szinte mindaddig, míg a halál ki nem ütötte kezéből a tollat. Egészen természetes tehát az is, hogy Társaságunknak, a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaságnak tiszteleti tagja volt annak megalakulásától kezdve.

Mi igazolja azt, hogy Aurélien Sauvageot a szélesebb értelemben vett hungarológiát művelte?

Sauvageot professzor elsősorban nyelvész volt. Három könyvben mutatta be – sajátos műfajt is teremtve – nyelvünk sajátosságait, illetőleg történetét, beleértve a mai, sőt a jövő nyelvhasználat kérdéseit is (*Esquisse de la langue hongroise*. Paris, 1951. 338 l.; *Premier livre de hongrois*. Paris, 1965. 322 l.; *L'édification de langue hongroise*. Paris, 1971. 424 l.). Ezekben és valamennyi munkájában elsősorban azt tartotta szem előtt, hogy a nyelv elválaszthatatlan a gondolkodástól, a társadalomtól, a nyelvet beszélő nép életétől, továbbá középpontba helyezte a nyelvi struktúrákat, és mindig vizsgálta a nyelvi funkciókat. E munkák jelentősége nemcsak abban van, hogy világnyelven adnak tájékoztatást nyelvünkről, hanem abban is, hogy önálló, nemegyszer meglepetést keltő meglátásaikkal, ötleteikkel új irányba viszik a kutatásokat, vagy újra gondoltatják a korábbi megállapításokat. Aztán 1931-ben kiadja nagy francia–magyar és 1937-ben magyar–francia szótárát, amely a két nyelv korabeli szó- és kifejezőeszközletének valóságos tárháza. Ezek megszerkesztésében olyan kiváló nyelv- és stílusértő tudósok voltak segítségére, mint Balassa József és Benedek Marcell. Hogy milyen magas igényt támasztottak saját munkájukkal szemben, arra találoan utal Sauvageot egyik megjegyzése: „Gyakran órákon keresztül mérlegettük hármasban újra meg újra egy-egy szó jelentését, még a legfinomabb árnyalatot is. És hányszor fordultunk felvilágosításért mindenfajta szakemberhez, magyarokhoz és franciákhoz egyaránt.” 1924-től kezdve számos magyar tárgyú dolgozatot jelentetett meg a Magyar Nyelvben, a Magyar Nyelvőrben és az Études Finno-Ougriennes-ben, továbbá nem magyar tárgyú, finnugor vagy általános nyelvészeti témájú munkáiban is gyakran hivatkozik magyar nyelvi jelenségekre, és idéz magyar példákat. Bámulatra méltó, ahogyan Párizsból, majd Aix-en-Provence-ből is figyelemmel kísérte a magyarországi társadalom-

tudományok, mindenekeelőtt a nyelvészet és az irodalomtudomány eredményeit. Ismertetett minden megkapott új könyvet, folyóiratot – hivatalosan és baráti körben is állandóan szorgalmazta, kérte ezek megküldését –, mégpedig a Bulletin de la Société Linguistique de Paris és az Études Finno-Ougriennes hasábjain, mindig – részben saját szempontú – kritika alá vetve őket.

Sauvageot professzor érdeklődési körében fontos helyet foglalt el az irodalom. Magyarországi tartózkodása alatt megismerkedett Móriczsal, Babitscsal, Kosztolányival, Illyés Gyulával és másokkal. Nagyon is érthető, hogy az általa becsült magyar irodalmat be akarta mutatni a franciáknak, a világnak. Lefordította – nagy filológiai pontossággal és műgonddal – Jókainak *A köszívű ember fiai*, Babitsnak a *Timár Virgöl fia* és Veres Péternek a *Próbatétel* című regényét. Ezenkívül tanulmányt írt az Ady-fordítások, és előszót Illyés Gyula *Puszták népe* című szociográfiájának francia nyelvű kiadása elé, s *Nouvelles hongroises* címen antológiát állított össze XIX–XX. századi irodalmunkról.

Természetesen Sauvageot professzort érdekelte Magyarország története, a magyar nép életének korábbi és XX. századi alakulása is. Hazatérte után, már 1937-ben *Découverte de la Hongrie* (Paris, 244 l.) című munkájában képet festett a francia olvasóknak a korabeli Magyarországról, színesen, külön kitérve a szellemi és mindennapi életre, valamint „az egyén sorsára”, de feltárva valamennyi társadalmi és egyéb problémát is.

A hungarológia körébe az is beletartozik, hogy Sauvageot professzor előadások hosszú sorában jellemezte a magyar nyelvet, irodalmat és kultúrát a francia közönségnek, illetve – korábban – a Nyugat hasábjain egymás után mutatta be nálunk a francia irodalom egy-egy kiemelkedő alakját.

És hogy mennyire aktív volt nyugdíjasként, a kilencven év felé közeledvén is, azt egyértelműen bizonyítja, hogy az általa indított Études Finno-Ougriennes című nemzetközi finnugrisztikai évkönyvben 1970-től 1987-vel bezárólag több mint húsz dolgozatot és mintegy tíz recenziót jelentetett meg. És ezeknek csaknem a fele magyar tárgyú. Írt többek között a magyar zárt *ë*-ről, igeragozásunk eredetéről, a tárgyas ragozás használatáról; továbbá Füst Milánról és Kassák Lajosról. Megható módon vett végső búcsút kedves magyar barátaitól: Pais Dezsőtől, Bárczi Gézától, Pödör Lászlótól. Recenziókat tett közzé László Gyulának, Kiefer Ferencnek és Zsilka Jánosnak egy-egy könyvéről. Végül pedig közölte memoárjának minket, magyarokat közelről érintő, 1946-os részletét.

Aurélien Sauvageot nem mindennapi életműve fennmarad, és – örömünkre – folytatódik, éppen napjainkban.

Szathmári István